

UDK: 159.922.7:004]
37.018.2:[364.63+004]

Primljeno: 01. 10. 2019.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Jelena Pavičić Vukičević, Dorotea Sudar, Irena Cajner Mraović

ŠKOLSKA KLIMA KAO PREDIKTOR VRŠNJAČKOG NASILJA NA INTERNETU

Školska klima kao relativno trajna kvaliteta školske sredine važan je prediktor mnogim odgojno-obrazovnim fenomenima, a svrha provedenog istraživanja bila je ispitati može li se na temelju školske klime predvidjeti pojava vršnjačkog nasilja na internetu, pri čemu vršnjačko nasilje na internetu definiramo kao namjernu štetu žrtvi koja je prouzročena upotrebom računala, mobitela i drugih elektroničkih uređaja uz tendenciju ponavljanja. U istraživanju je sudjelovao 451 učenik iz zagrebačkih gimnazija i srednjih strukovnih škola, a istraživanje je provedeno na prilagođenoj skali školske klime autorice Niobe Way te posebno kreiranog upitnika s dvanaest čestica koje se odnose na različite oblike vršnjačkog nasilja na internetu. Nakon provedene deskriptivne analize rezultata dobivenih na skali školske klime, provedena je logistička regresijska analiza kako bi se ispitalo predviđaju li i u kojoj mjeri čestice koje mjere školsku klimu različite oblike vršnjačkog nasilja na internetu. Potom je značajnost b koeficijenta testirana Waldovom statistikom, a postotak objašnjene varijance (pseudo R²) Nagelkerkeovim testom. Provedena regresijska analiza pokazala je da školska klima uglavnom predviđa malen dio varijabilneta različitih oblika vršnjačkog nasilja na internetu iz čega možemo zaključiti da etiološki čimbenici vršnjačkog nasilja na internetu nisu vezani uz školu. To ne lišava školu njezine odgojne uloge, odnosno uloge u prevenciji takvih oblika nasilja jer je njihovo mjesto izvršenja potencijalno svugdje. Stoga je za prevenciju potrebno sinergijsko djelovanje svih relevantnih čimbenika, od obitelji i škole do slobodnog vremena, susjedstva i šire zajednice.

Ključne riječi: školska klima; vršnjačko nasilje na internetu (cyberbullying); učenici; srednje škole

1. UVOD

Nasilje je suvremena globalna pojava koja je prisutna i u školi kao odgojno-obrazovnoj instituciji društva, a s pojavom interneta nasilje prelazi u virtualni prostor koji je zbog svoje dostupnosti i rasprostranjenosti izrazito plodan teren za brzo širenje različitih oblika nasilja koje se u takvim okolnostima sve teže može kontrolirati i prevenirati. Mladi svoje vrijeme više provode na internetu i društvenim mrežama, nego što komuniciraju "licem u lice". S obzirom da su odgojno-obrazovne institucije mjesta u kojima mladi provode veći dio dana, od velikog je značaja ispitati njihovu percepciju školske klime i mogućnost predviđanja nasilja na društvenim mrežama na temelju školske klime. Stoga je cilj ovog rada odgovoriti na istraživačko pitanje je li školska klima etiološki čimbenik pojave vršnjačkog nasilja na internetu.

2. TEORIJSKO-KONCEPTUALNI OKVIRI

2.1. Školska klima kao višedimenzionalni teorijski koncept

Teorijski koncept školske klime i njegove praktične implikacije dio su višedesetljetnog sustavnog promišljanja stručnjaka iz različitih znanstvenih područja o kvaliteti života i rada u odgojno-obrazovnim ustanovama (Bošnjak 1997), a nastao je kao rezultat istraživanja školske klime i učinkovitosti odgojno-obrazovnih ustanova. Školska klima danas se može definirati kao „relativno trajna kvaliteta školske sredine, i utječe na ponašanje u toj sredini. Ona se temelji na zajedničkoj percepciji ponašanja u školi, a pod utjecajem je formalne i neformalne organizacije, ličnosti sudionika i upravljanja školom” (Baranović, Domović, Štirbić 2006: 486), a čine je „organizacija odgojno-obrazovnog rada u školi, mogućnost sudjelovanja u aktivnostima, jasna pravila koja se odnose na disciplinu i njihovo dosljedno provođenje, kohezija među nastavnicima, jasni ciljevi poučavanja, kvaliteta izvođenja nastave te iskustvo i očekivanja nastavnika” (Vlah, Perger 2014: 4 prema Smontara 2008).

Školska klima ne predstavlja samo individualni doživljaj, već je ona ujedno grupni fenomen koji nadilazi pojedinačnu perspektivu (Petrie 2014 prema Cohen i sur. 2000) pa se stoga kvaliteta interakcijskih odnosa u školi javlja kao značajna sastavnica školske klime te školsku klimu definiramo i kao „okružje za učenje stvoreno kroz interakcije i povezanost ljudi, fizičke okoline i psihološke atmosfere” (Velki i sur. 2014: 153 prema Perkinson 2006). Važni elementi konstrukcije školske klime jesu i osjećaji

podržavanja i sigurnosti pa je školska klima i „skup osjećaja koje učenici i školsko osoblje imaju prema školi gledano kroz određeno vrijeme a temelje se na tome kako se određeni pojedinac koji se nalazi u školi, osjeća u njoj i da li je škola podržavajuća za učenje (i poučavanje), organizirana i je li sigurna“ (Peterson, Skiba 2000:1).

Cohen i suradnici (2009), baveći se istraživanjem područja školske klime, definirali su četiri dimenzije koje određuju školsku klimu: *sigurnost* koja može biti fizička i socio-emocionalna, *poučavanje i učenje*, zatim *poštovanje različitosti u školskoj zajednici i suradnja*, *moral i povezanost te okolina i struktura*. Navedene dimenzije školske klime možemo povezati s teorijskim konceptom u čijem se sastavu nalazi i instrument koji je korišten u ovome istraživanju a koji se sastoji od četiri dimenzije: odnosi između učenika i nastavnika, odnosi između učenika, učenička autonomija pri donošenju odluka te školska pravila koja nastoje što jasnije precizirati kako se akteri unutar odgojno-obrazovnih institucija trebaju ponašati (Way, Ranjini, Rhodes 2007). Autori instrumenta su izvještavajući o rezultatima svojih istraživanja posebno istaknuli važnost sociodemografskih varijabli, poput spola, dobi i socioekonomskog statusa ispitanika u percepciji škole i školske klime (Way i sur. 2007).

Kada se radi o percepciji školske klime, istraživanje Way i suradnika (2007) pokazalo je kako su učenici skloni pozitivnim procjenama svog odnosa s nastavnicima i drugim učenicima te školskih pravila, dok u manjoj mjeri smatraju da im je dozvoljena autonomija u postavljanju pravila i odlučivanju u školi. Odnos školske klime i različitih oblika nasilja također je predmet istraživanja u svijetu (Goldweber, Waasdorp, Bradshaw 2013) i u Hrvatskoj pa je u novije vrijeme Prpić (2018) proveo istraživanje u kojem se nastojalo utvrditi postoji li korelacija između nasilnog ponašanja učenika prema nastavnicima s obzirom na četiri dimenzije školske klime, a Gosarić (2018) je provela istraživanje o povezanosti školske klime i nasilnog ponašanja učenika na društvenim mrežama. Istraživanja su pokazala kako je pozitivna školska klima povezana s nižim razinama agresije i nasilja (Goldstein, Young, Boyd 2008; Gregory, Cornell, Fan, Sheras, Shih, Huang 2010) i nasilnog vršnjačkog ponašanja (Birkett, Espelage, Koenig 2009; Meyer-Adams, Conner 2008).

2.2. Vršnjačko nasilje na internetu i njegovi pojavni oblici

Djeca su danas izložena različitim oblicima nasilja, a vršnjačko je nasilje (eng. *bullying*) kao uži pojam u odnosu na nadređeni pojam nasilja nad djecom Olewus 1998 prema (Strbić, Tokić Milaković 2016) definirao kao različite negativne postupke koji

narušavaju integritet osobe i opće emocionalno stanje djeteta. Stoga se danas sustavno istražuju fizičko, verbalno, mentalno, seksualno, relacijsko, kulturno i ekonomsko nasilje (Benders 2012 prema Sampson 2002; Milašin, Vranić, Buljubašić Kuzmanović 2009), ali i vršnjačko nasilje na internetu i društvenim mrežama.

Vršnjačko nasilje na internetu (eng. *cyberbullying*) postalo je jedan od učestalijih oblika nasilja među vršnjacima jer djeci u dobi djetinjstva i adolescenciji pruža prividni osjećaj zaštićenosti osobnog identiteta (anonimnosti) u virtualnom svijetu, ali i osjećaj lažne hrabrosti, nepobjedivosti i neograničene moći (Bilić 2014). Vršnjačko nasilje na internetu možemo definirati kao „namjernu štetu žrtvi koja je prouzročena upotrebom računala, mobitela i drugih elektroničkih uređaja te ima tendenciju ponavljanja“ (Willard 2007: 1) ili kao „slanje ili objavljivanje povrjeđujućih tekstova ili slika posredstvom interneta ili drugih digitalnih komunikacijskih sredstava“ (Willard 2007: 1). Strabić i Tokić Milaković (2016) te Vejmelka, Strabić, Jazvo (2017) ističu da je vršnjačko nasilje na internetu i svako drugo nasilje među vršnjacima obilježeno opetovanim i namjernim nanošenjem štete drugim osobama te neravnotežom snaga između počinitelja nasilja i žrtve jer internet istovremeno osigurava anonimnost počinitelju vršnjačkog nasilja na internetu, emocionalnu distancu od žrtve, kao i manjak empatičnih reakcija popraćen racionalizacijom te umanjnjem posljedica nasilničkih postupaka počinitelja nasilja.

Razlikujemo osam vrsta nasilja na internetu, a to su: vrijeđanje, uznemiravanje, ogovaranje i klevetanje, lažno predstavljanje, nedozvoljeno priopćavanje, obmanjivanje, isključivanje i uhođenje (Donegan 2012; Kowalski, Limber 2008; Popović-Ćitić 2009; Willard 2007). Povezujući različite oblike vršnjačkog nasilja na internetu s konceptom školske klime, važno je istaknuti da na pojavnost vršnjačkog nasilja na internetu utječe niz čimbenika ili korelata: situacijski (dostupnost i učestalost korištenja tehnologija te vrijeme provedeno u on-line aktivnostima), individualni (spol i dob počinitelja i žrtve, samokontrola koja je vezana uz učestalost prakticiranja on-line aktivnosti i žrtve i počinitelja, pozitivan ili negativan stav prema nasilju, kognitivna i afektivna empatija te razvijeni moralni osjećaji i moralna prosudba) te kontekstualni koji se dijele na obiteljske čimbenike (uključenost roditelja u život i on-line aktivnosti djece te njihova međusobna povezanost), školske (školska klima i podrška vršnjaka) i čimbenike zajednice (opća nepravda u društvu, ekonomska kriza, siromaštvo) (Bilić 2014). Osim školske klime i podrške vršnjaka (Bilić 2014), u školske čimbenike možemo ubrojiti i školski uspjeh, percepciju vlastite akademske kompetencije i privrženost školi te kvalitetu odnosa s vršnjacima (Strabić, Tokić Milaković 2016).

Opća raširenost vršnjačkog nasilja na internetu potaknula je organiziranje velikih kros-nacionalnih istraživačkih projekata na tu temu (UNICEF 2011). Literatura iznosi podatke o prevalenciji vršnjačkog nasilja na internetu od 1 do 24% (Bonnano, Hymel 2013; Brooks, Chester, Klemmera, Magnusson 2017; Hinduja, Patchin 2012; Menesini, 2012; Olweus, 2012). Nacionalno istraživanje koje je proveo Hrabri telefon i Poliklinika za zaštitu djece i mladih (2013) na uzorku 1489 djece i mladih pokazalo je kako je 21% djece primalo uvredljive poruke ili komentare putem Facebooka, a 9% djece je slalo takve poruke; 16% djece primilo neželjene poruke seksualnih sadržaja, a 4% djece je slalo takve poruke; 20% djece doživjelo da drugi putem Facebooka objavljuju stvari koje su štetile njihovom ugledu, a 9% djece je samo to činilo; 26% djece doživjelo da drugi putem Facebooka šire laži o njima, a 7% djece je samo to činilo; 16% djece doživjelo je da su drugi objavili informacije zbog kojih su bili ismijavani, a 10% djece je samo to činilo; 16% djece doživjelo da je netko u njihovo ime objavljavao neugodne informacije o njima, a 8% djece je samo to činilo; 11% djece doživjelo da ih je netko namjerno blokirao ili izbacio iz neke grupe s ciljem da ih izolira, a 13% djece je samo to činilo; 4% djece doživjelo da je netko otvorio grupu na Facebooku sa ciljem njihovog ismijavanja ili vrijeđanja, a 3% djece je samo to činilo; 15% djece primilo prijetnje putem Facebooka, a 7% djece je samo slalo prijetnje.

3.1. METODA

3.1. Cilj i hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri se na temelju čestica školske klime kod učenika zagrebačkih srednjih škola mogu predvidjeti različiti oblici vršnjačkoga nasilja na internetu.

Postavljeni su sljedeći istraživački problemi:

1. Utvrditi u kojoj mjeri su se učenici srednjih škola u Gradu Zagrebu susreli s različitim oblicima vršnjačkoga nasilja na internetu.
2. Ispitati percepciju učenika srednjih škola u Gradu Zagrebu o pojedinim česticama školske klime.
3. Ispitati predviđaju li i u kojoj mjeri čestice koje mjere školsku klimu različite oblike vršnjačkoga nasilja na internetu.

Istraživačke probleme prate pripadne istraživačke hipoteze:

1. Učenici su se češće susretali sa zlonamjernim i uvredljivim porukama na društvenim mrežama te sa "provaljivanjem" u profile na društvenim mrežama nego s ostalim oblicima vršnjačkoga nasilja na internetu.
2. Učenici su više zadovoljni nego nezadovoljni odnosom s nastavnicima, drugim učenicima i postavljenim školskih pravilima.
3. Školska klima predviđa određene oblike vršnjačkog nasilja na internetu.

3.2. Sudionici

U istraživanju je sudjelovao ukupno 451 učenik završnih razreda zagrebačkih srednjih škola. Istraživanjem je obuhvaćeno 88 učenika II. Gimnazije, 86 učenika III. Gimnazije, 56 učenika Srednje škole Jelkovec, 99 učenika Elektrostrojarske obrtničke škole i 122 učenika Industrijske strojarske škole. Od ukupno 427 učenika koji su se izjasnili o svome spolu, 252 (59%) su muškoga, a 175 (41%) ženskoga spola.

Škole u kojima se provodilo istraživanje izabrane su nasumičnim odabirom škola iz popisa svih gimnazija, četverogodišnjih i trogodišnjih škola u Gradu Zagrebu kojih je ukupno 65, pri čemu se nasumični odabir škola provodio unutar svake od tri navedene kategorije škola kako bi sve bile obuhvaćene u uzorku. Uzorkovanje i komunikacija s izabranim školama ostvareni su uz pomoć Gradskog ureda za obrazovanje. Uzorak učenika koji su sudjelovali u istraživanju dobiven je nasumičnim odabirom završnih razreda u odabranim školama unutar kojih su sudjelovali svi učenici koji su bili prisutni u trenutku dolaska anketara u razred.

3.3. Instrumenti

Anketnim upitnikom obuhvaćena je skala školske klime, skala vršnjačkog nasilja na internetu te sociodemografske karakteristike sudionika.

Školska klima. Skala školske klime ispitana je pomoću 23 čestice podijeljene u četiri subskale koje se odnose na četiri dimenzije školske klime važne za učenike srednjih škola jer se podudaraju s njihovim razvojnim potrebama: (1) priroda odnosa između učenika i nastavnika, (2) priroda odnosa među učenicima, (3) mjera do koje je učenička autonomija dozvoljena pri donošenju odluka i (4) mjera do koje škola pruža jasna, konzistentna i korektna pravila (Way i sur. 2007). Korištena skala nastala je po uzoru na skalu školske klime Niobe Way za čije je korištenje dobivena pisana dozvola autorice u svibnju 2017. godine.

Subskala *Priroda odnosa između učenika i nastavnika* sastoji se od tri čestice, dok ju u originalu sačinjava šest čestica koje se odnose na percepciju učenika o podršci koju primaju od nastavnika u školi. Autorica skale navodi pouzdanost ove subskale koja varira u rasponu $.74 < \alpha < .79$ (Way i sur. 2007), dok u ovome istraživanju iznosi $\alpha = .675$. Subskala *Priroda odnosa među učenicima* u originalu obuhvaća dvije subskale koje mjere percepciju vršnjačke podrške: negativna vršnjačka interakcija i pripadanje (Way i sur. 2007). Za potrebe ovoga istraživanja, ovom subskalom mjeri se percepcija odnosa među vršnjacima pomoću sedam čestica. Pouzdanost originalne subskale nalazi se u rasponu $.72 < \alpha < .77$ (Way i sur. 2007), dok pouzdanost u ovome istraživanju iznosi $\alpha = .817$. Subskala *Učenička autonomija* u originalnoj verziji pomoću pet čestica mjeri osjećaju li učenici da imaju udjela u onome što se događa u školi, pomažu li određivati kako se koristi vrijeme na nastavi, pomažu li donositi odluke i pita li ih se što bi htjeli učiti na nastavi (Way i sur. 2007). U ovome istraživanju korištene su tri čestice za ispitivanje mjere u kojoj učenici osjećaju autonomiju u donošenju odluka u školi. Pouzdanost originalne subskale nalazi se u rasponu $.70 < \alpha < .75$ (Way i sur. 2007), dok pouzdanost u ovome istraživanju iznosi $\alpha = .823$. Dok se u ovome istraživanju subskala *Percepcija jasnoće, konzistentnosti i korektnosti školskih pravila* mjeri pomoću deset čestica, u originalnome upitniku subskala školske strukture i subskala školske grubosti kombinirane su kako bi se ispitale jasnoća školskih pravila i percepcija arbitrarnih i kaznenih disciplinskih postupaka u školi. Pouzdanost originalne subskale nalazi se u rasponu $.59 < \alpha < .65$ (Way i sur. 2007), dok pouzdanost u ovome istraživanju iznosi $\alpha = .866$. Pouzdanost cjelokupne skale školske klime mjerena Cronbach alfa koeficijentom iznosi $\alpha = .897$.

Sudionici su slaganje s pojedinim česticama o školskoj klimi procjenjivali na Likertovoj ljestvici od šest stupnjeva (1 – izrazito se slažem, 6 – izrazito se ne slažem). Zbog lakše interpretacije rezultata dvije čestice koje mjere školsku klimu su rekodirane kako bi niži rezultat na svakoj čestici upućivao na pozitivniji stav prema pojedinom aspektu školske klime. Ukupan rezultat sudionika na pojedinoj subskali školske klime formiran je kao prosjek rezultata na svakoj čestici koja mjeri pojedinu subskalau.

Vršnjačko nasilje na internetu. Iskustvo učenika u vršnjačkom nasilju na internetu ispitano je pomoću dvanaest čestica koje opisuju različite oblike vršnjačkog nasilja na internetu u koje su učenici bili uključeni u jednoj od uloga (počinitelj, žrtva ili promatrač). Učenici su na čestice odgovarali s DA ili NE, stavljajući znak X na za to predviđeno mjesto. Set čestica o vršnjačkom nasilju na internetu nastao je u autorstvu znanstvenika koji su proveli istraživanje.

Sociodemografske karakteristike obuhvaćene ovim istraživanjem uključivale su spol i školu koju pohađaju učenici.

3.4. Postupak

Podaci prikazani ovim istraživanjem prikupljeni su anonimnim, dobrovoljnim i grupnim anketiranjem učenika završnih razreda navedenih zagrebačkih srednjih škola. Anketiranje je provedeno tijekom prvog obrazovnog razdoblja školske godine 2017/2018. Uz dozvolu Gradskoga ureda za obrazovanje za provedbu istraživanja, pristanak su dali i ravnatelji/ice uključenih škola.

Prije samog početka anketiranja anketar, odnosno stručni suradnik škole, svim je sudionicima objasnio svrhu istraživanja, dao upute za ispunjavanje anketnog upitnika te im je bio dostupan za odgovaranje na eventualna pitanja. Kako bi se zajamčila anonimnost njihovih odgovora, sudionici su anketne upitnike nakon ispunjavanja pohranili u kovertu koje su ubacili u kutiju. Unos podataka organiziran je na način koji jamči anonimnost sudionika, a obrada podataka provedena je isključivo na grupnoj razini.

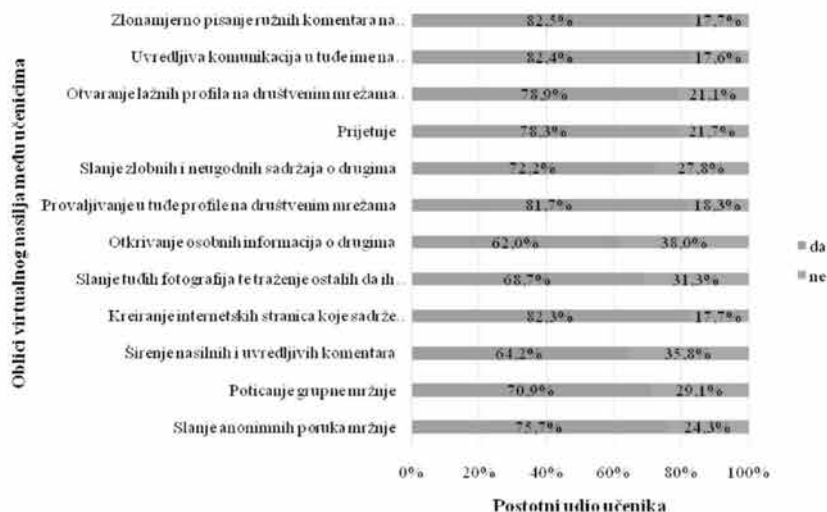
4. REZULTATI

4.1. Iskustvo s vršnjačkim nasiljem na internetu i percepcija školske klime

4.1.1. Vršnjačko nasilje na internetu

Prije ispitivanja uloge školske klime kao prediktora vršnjačkog nasilja na internetu, potrebno je utvrditi u kojoj mjeri je prisutan problem vršnjačkog nasilja na internetu u zagrebačkim srednjim školama. Na Slici 1 prikazan je postotni udio učenika koji imaju, odnosno nemaju iskustva s ispitanim oblicima vršnjačkog nasilja na internetu.

Rezultati prikazani na Slici 1 ukazuju na to da velika većina učenika ima iskustva s ispitanim oblicima vršnjačkog nasilja na internetu, u ulozi počinitelja, žrtve ili promatrača. Više od 80% učenika ima iskustva s kreiranjem internetskih stranica (blogova) koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka (82,3%), s provaljivanjem u tuđe profile na društvenim mrežama (81,7%), s uvredljivom komunikacijom u tuđe ime na društvenim mrežama (82,4%) ili sa zlonamjernim pisa-

Slika 1. Postotni udio učenika koji imaju/nemaju iskustva s različitim oblicima vršnjačkog nasilja na internetu

njem ružnih komentara na fotografije i statuse koje objavi žrtva 82,5%). Najmanji udio učenika (manje od 70%) ima iskustva s otkrivanjem osobnih informacija o drugima, širenjem nasilnih i uvredljivih komentara o vršnjaku i slanjem tuđih fotografija te traženjem ostalih da ih procjenjuju po određenim karakteristikama. Međutim, bitno je istaknuti da je i te oblike nasilja iskusilo više od polovine učenika, premda nam ovo istraživanje ne pruža podatak u kojoj ulozi su učenici sudjelovali u tome nasilju.

4.1.2. Školska klima

U Tablici 1 prikazani su deskriptivni rezultati učenika za percepciju školske klime, odnosno za svaku česticu skale školske klime i za ukupan rezultat na svakoj subskali školske klime.

Tablica 1. Deskriptivni pokazatelji percepcije školske klime na uzorku učenika

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina (M)	Standardna devijacija (SD)
Odnos između učenika i nastavnika	447	1,00	6,00	3,09	1,075
Učenici poštuju nastavnike	450	1,00	6,00	2,79	1,351
Nastavnici brinu o učenicima	449	1,00	6,00	3,03	1,375
Nastavnici pridonose tome da učenici imaju dobro mišljenje o sebi	449	1,00	6,00	3,44	1,409
Odnos između učenika	434	1,00	6,00	3,09	0,951
Učenici se međusobno poštuju	450	1,00	6,00	2,89	1,302
Učenici si međusobno pomažu	451	1,00	6,00	2,76	1,282
Učenici se trude dobiti najbolje ocjene	451	1,00	6,00	3,09	1,482
Učenici ulažu mnogo energije	449	1,00	6,00	3,29	1,481
Učenici su brižne osobe	440	1,00	6,00	3,39	1,413
Učenici se međusobno teško slažu	446	1,00	6,00	3,00	1,279
Učenici si međusobno vjeruju	449	1,00	6,00	3,27	1,339
Učenička autonomija	443	1,00	6,00	4,01	1,198
Učenici imaju priliku predlagati aktivnosti na satu	449	1,00	6,00	3,60	1,441
Učenici imaju priliku sudjelovati u donošenju pravila	447	1,00	6,00	4,44	1,317
Učenicima je pružena prilika da sudjeluju u donošenju odluka	447	1,00	6,00	4,02	1,428
Školska pravila	416	1,10	6,00	3,09	0,913
Pravila su poštena	441	1,00	6,00	2,96	1,383
Sankcije za kršenje pravila jednake su za sve	447	1,00	6,00	3,09	1,613
Svi znaju pravila škole	447	1,00	6,00	3,13	1,405
Nastavnici učenicima objasne što se od njih očekuje	449	1,00	6,00	2,67	1,203
Postupci vezani uz primjenu pravila su jasni	444	1,00	6,00	2,86	1,172
Svima je jasno koja će ponašanja biti nagrađena	441	1,00	6,00	2,85	1,398

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina (M)	Standardna devijacija (SD)
Ljudi su na jednak način nagrađeni za jednake uspjehe	440	1,00	6,00	3,42	1,538
U školi svi znaju što se i kada radi	437	1,00	6,00	3,20	1,282
Ljudi upoznati kako zaslužiti nagradu	443	1,00	6,00	3,11	1,336
Postupci vezani uz primjenu pravila su često ignorirani	444	1,00	6,00	3,45	1,340

Kada se radi o odnosu između učenika i nastavnika, ispitanici u najvećoj mjeri smatraju da učenici poštuju nastavnike ($M=2,79$, $SD=1,351$), dok se više ne slažu nego slažu s tvrdnjom da nastavnici pridonose tome da učenici imaju dobro mišljenje o sebi ($M=3,44$, $SD=1,409$). Učenici se u većoj mjeri ne slažu nego slažu sa svim tvrdnjama vezanima uz odnos među učenicima, dok se u najvećoj mjeri slažu s tvrdnjom da se učenici međusobno poštuju ($M=2,89$, $SD=1,302$) i da si međusobno pomažu ($M=2,76$, $SD=1,282$).

Razinom do koje je učenicima dozvoljena autonomija u školi učenici su više nezadovoljni nego zadovoljni, pri čemu u najmanjoj mjeri smatraju da učenici imaju priliku sudjelovati u donošenju pravila ($M=4,44$, $SD=1,317$).

Procjene učenika za čestice vezane uz školska pravila kreću se uglavnom od sredine skale prema višim vrijednostima, iz čega se može zaključiti da su učenici školska pravila skloniji procijeniti negativnije. Točnije, učenici se u najvećoj mjeri slažu s time da nastavnici učenicima objasne što se očekuje od njih ($M=2,67$, $SD=1,203$), dok se u najmanjoj mjeri slažu s tvrdnjom da su ljudi na jednak način nagrađeni za jednake uspjehe ($M=3,42$, $SD=1,538$).

4.2. Školska klima kao prediktor vršnjačkog nasilja na internetu

Kako bi se ispitalo predviđaju li i u kojoj mjeri čestice koje mjere školsku klimu različite oblike vršnjačkog nasilja na internetu, provedena je logistička regresijska analiza. Prediktivna vrijednost pojedinih čestica ogleđa se u regresijskom koeficijentu (b), koji predstavlja promjenu u rezultatu na kriteriju promjenom prediktora za jednu jedinicu. Značajnost b koeficijenta testira se Waldovim statistikom koji se raspodjeljuje po χ^2 raspodjeli, a govori nam o tome razlikuje li se prediktor statistički značajno od nule. Ako se razlikuje značajno od nule, može se pretpostaviti da prediktor značajno doprinosi predviđanju kriterija. Postotak objašnjene varijance (pseudo R^2) izražen je Nagelkerkeovim testom, a ukazuje na postotak varijance kriterija koji objašnjavaju prediktori, odnosno čestice koje mjere školsku klimu (Field 2009).

Tablica 2. Predviđanje vršnjačkog nasilja na internetu na temelju čestica koje mjere školsku klimu

Regresijski koeficijenti (b)												
	Anonimne poruke mržnje	Grupna mržnja	Nasilni i uvredljivi komentari	Internetne stranice	Tuđe fotografije	Osobne informacije	Tudi profili	Zlobni i neugodni sadržaji	Prijetnje	Lažni profili	Uvredljiva komunikacija	Zlonamjerno pisanje
<i>Učenici postuju nastavnike</i>	-,187	-,033	-,031	,065	-,007	-,306**	-,174	-,283*	-,228	-,302*	-,241	-,529**
<i>Nastavnici brinu o učenicima</i>	,182	,182	,245	,089	,119	,269*	,226	,339*	,163	,458**	,253	,398*
<i>Nastavnici pridonose tome da učenici imaju dobro mišljenje o sebi</i>	-,037	-,153	-,008	-,096	-,256*	-,032	-,046	,005	,027	-,255*	,019	-,094
<i>Učenici postuju jedni druge</i>	-,433**	-,228	-,307*	,040	-,167	-,095	,101	-,213	-,236	-,071	-,198	-,139
<i>Učenici pomažu jedni drugima</i>	-,031	-,085	,157	-,013	-,093	,059	-,381*	,025	,010	-,276	-,176	-,044
<i>Učenici se trude dobiti najbolje ocjene</i>	,163	,077	-,050	,182	,257*	,481**	,351*	,137	,004	,329*	,269	,230
<i>Učenici ulažu puno energije</i>	,108	,093	,130	,086	-,086	-,168	-,235	,135	-,093	-,259	-,189	-,195
<i>Učenici su bržne osobe</i>	-,173	-,097	-,077	,055	,140	,123	,206	-,244	-,111	,134	,128	-,043

Učenicima se teško međusobno slažu	-.028	-.100	-.064	.146	-.041	-.009	.137	-.051	-.212	.092	.054	-.014
Učenicima vjeruju jedni drugima	.135	.021	-.237*	-.188	-.192	-.434**	-.097	-.098	-.189	.008	-.096	-.138
Učenicima imaju priliku predlagati aktivnosti na nastavi	.136	-.049	.154	-.062	-.053	.162	-.022	.147	.011	-.092	.010	.151
Učenicima imaju priliku sudjelovati u donošenju pravila	.167	.117	-.314*	.290	-.033	-.334*	-.064	-.150	-.049	.113	.015	-.076
Učenicima imaju priliku sudjelovati u donošenju odluka	-.277	-.168	-.047	-.160	-.064	-.070	-.135	-.102	-.132	-.166	-.276	-.158
Školska pravila su postena	-.222	.030	.091	-.179	.044	.108	-.070	-.038	-.093	.104	-.086	.034
Školske pravila su jednake su za sve	-.006	-.063	-.080	-.167	-.014	-.051	-.168	-.170	-.104	-.058	-.103	.014
Svi znaju školska pravila	.131	-.045	-.029	-.144	-.174	.028	-.067	.351**	-.132	.045	-.048	.064
Nastavnici učenicima	-.057	-.097	-.077	-.015	.363*	.295	.018	.163	.014	-.045	.110	-.263

Rezultati regresijske analize ukazuju na to da čestice koje mjere školsku klimu zajedno objašnjavaju statistički značajnu količinu varijance svih ispitanih oblika vršnjačkog nasilja na internetu, osim poticanja grupne mržnje, kreiranja internetskih stranica koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka, provaljivanja u tuđe profile na društvenim mrežama, otvaranja lažnih profila i uvredljive komunikacije u tuđe ime. Značajni postotci objašnjene varijance kreću se u rasponu od $R^2=13,5\%$ za slanje tuđih fotografija te traženje ostalih da ih procjenjuju po određenim karakteristikama do $R^2=21,5\%$ za prijetnje. Međutim, iz iznosa dobivenih vrijednosti R^2 vidljivo je da školska klima uglavnom predviđa malen dio varijabiliteta različitih oblika vršnjačkog nasilja na internetu.

Regresijski koeficijenti (b) za većinu čestica koje mjere školsku klimu vrlo su niski i uglavnom neznačajni pa se može zaključiti da nemaju supstancijalnu važnost u objašnjenju razlika u različitim oblicima vršnjačkog nasilja na internetu. Slanje anonimnih poruka mržnje značajno predviđa stav učenika da se učenici međusobno ne poštuju ($b=-0,433$, $p<,01$), a širenje nasilnih i uvredljivih komentara o vršnjaku može se također predvidjeti stavom učenika da se učenici međusobno ne poštuju ($b=-0,307$, $p<,05$), ali i stavom da ne vjeruju jedni drugima ($b=-0,237$, $p<,05$), da nemaju priliku sudjelovati u donošenju odluka ($b=-0,314$, $p<,05$) i da su postupci vezani uz primjenu pravila često ignorirani ($b=-0,250$, $p<,01$). Slanje tuđih fotografija te traženje ostalih da ih procjenjuju po određenim karakteristikama značajno predviđa stav učenika da nastavnici ne pridonose tome da učenici imaju dobro mišljenje o sebi ($b=-0,256$, $p<,05$), da se učenici trude dobiti najbolje ocjene ($b=0,257$, $p<,05$) i da nastavnici učenicima objasne što se od njih očekuje ($b=0,363$, $p<,05$). Vrsta vršnjačkog nasilja na internetu koju se može predvidjeti na temelju najvećeg broja prediktora je otkrivanje osobnih informacija o drugima, a to su: stav da učenici ne poštuju nastavnike ($b=-0,306$, $p<,01$), stav da nastavnici brinu o učenicima ($b=0,269$, $p<,05$), stav da se učenici trude dobiti najbolje ocjene ($b=0,481$, $p<,01$), stav da učenici ne vjeruju jedni drugima ($b=-0,434$, $p<,01$) i stav da učenici nemaju priliku sudjelovati u donošenju pravila ($b=-0,334$, $p<,05$). Provaljivanje u tuđe profile na društvenim mrežama značajno predviđa stav da učenici ne pomažu jedni drugima ($b=-0,381$, $p<,05$) i da se trude dobiti najbolje ocjene ($b=0,351$, $p<,05$), dok slanje zlobnih i neugodnih sadržaja o drugima značajno predviđa stav da učenici ne poštuju nastavnike ($b=-0,283$, $p<,05$), da nastavnici brinu o učenicima ($b=0,339$, $p<,05$), da svi znaju školska pravila ($b=0,351$, $p<,01$) i da postupci vezani uz primjenu pravila nisu jasni ($b=-0,418$, $p<,05$). Otvaranje lažnih profila na društvenim mrežama može se značajno predvidjeti na temelju stava da učenici ne poštuju nastavnike ($b=-0,302$, $p<,05$), da nastavnici

brinu o učenicima ($b=0,458$, $p<,01$), da nastavnici ne doprinose tome da učenici imaju dobro mišljenje o sebi ($b=-0,255$, $p<,05$) i da se učenici trude dobiti najbolje ocjene ($b=0,329$, $p<,05$), dok se zlonamjerno pisanje komentara na fotografije i statuse koje objavi žrtva može predvidjeti stavom da učenici ne poštuju nastavnike ($b=-0,529$, $p<,01$) i da nastavnici brinu o učenicima ($b=0,398$, $p<,05$).

Zanimljiv je nalaz da stav da nastavnici brinu o učenicima i da se učenici trude dobiti najbolje ocjene, što ukazuje na pozitivne odnose između učenika i nastavnika te između učenika, predviđa prisutnost nekoliko oblika vršnjačkog nasilja na internetu. Bez obzira na to, može se zaključiti da su čestice koje se odnose na odnos između učenika i nastavnika te odnos između učenika bolji prediktori vršnjačkog nasilja na internetu nego čestice koje se odnose na učeničku autonomiju i školska pravila, odnosno da bi se razvijanjem toplih, podržavajućih i kvalitetnih odnosa među dionicima nastave mogla prevenirati ili smanjiti pojavnost vršnjačkog nasilja na internetu.

5. RASPRAVA

Vršnjačko nasilje na internetu suvremena je i globalna pojava te kroskulturalni fenomen (Bilić 2014; Nikčević-Milković, Jerković 2016) koji se smatra relativno novim oblikom vršnjačkog nasilja jer je njezina pojavnost i raširenost povezana s razvojem i dostupnošću novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija kao instrumenata viktimizacije (Arntfield 2015). S obzirom na to da su te tehnologije učenicima dostupne i u školi i tijekom slobodnog vremena, pojava vršnjačkog nasilja na internetu nije vezana samo uz školsku klimu pa tako ga i ne možemo promatrati kao isključivo školski fenomen. To potvrđuju i nalazi provedenog istraživanja jer je regresijskom analizom utvrđeno da školska klima uglavnom predviđa malen dio varijabiliteta različitih oblika vršnjačkog nasilja na internetu po čemu možemo zaključiti da školska klima načelno nije etiološki čimbenik pojave nasilničkog ponašanja u virtualnom kontekstu.

Rezultati istraživanja koje je provedeno ispitivanjem percepcije školske klime i vlastitog učeničkog iskustva s vršnjačkim nasiljem na internetu zanimljivi su i u okviru deskriptivne analize rezultata. Nažalost, izrazito visoki postotak učenika kao počinitelji, žrtve ili promatrači vršnjačkog nasilja na internetu procjenjuje da ima osobno iskustvo sa svim ispitivanim oblicima vršnjačkog nasilja na internetu. Takvi rezultati upućuju na veću izraženost problema nasilja na internetu nego prethodna istraživanja (Bonnano, Hymel 2013; Brooks i sur. 2017; Hinduja, Patchin 2012; Me-

nesini 2012; Olweus 2012; Poliklinika za zaštitu djece i mladih 2013), no teško je uspoređivati rezultate s prethodnim istraživanjima zbog razlika u metodologiji i samom definiranju nasilja na internetu.

Nadalje, rezultati regresijske analize upućuju na zaključak da školska klima uglavnom predviđa malen dio varijabiliteta različitih oblika vršnjačkog nasilja na internetu pa se može zaključiti da nemaju supstancijalnu važnost u objašnjenju razlika u različitim oblicima vršnjačkog nasilja na internetu. Takvi se rezultati mogu objasniti i činjenicom da vršnjačko nasilje na internetu nije vezano uz školu kao mjesto počinjenja nekog oblika nasilja, odnosno da ga učenici doživljavaju i u njemu participiraju kao počinitelji ili promatrači tamo gdje imaju pristup internetu te da je jednom stvoren virtualni sadržaj uvijek dostupan putem pametnih telefona, tableta ili računala. Međutim, sukladno prethodnim istraživanjima (Birkett i sur. 2009; Goldstein i sur. 2008; Gregory i sur. 2010; Meyer-Adams, Conner 2008), vidljivo je da se radom na poboljšanju školske klime može, u određenoj mjeri, prevenirati ili smanjiti zastupljenost vršnjačkog nasilja na internetu.

Sa žrtvom u fokusu potrebno je istaknuti da viktimizirane osobe trpe čitav niz negativnih osjećaja od zbuđenost i uznemirenosti do frustracije, depresije i suicidalnosti, da se kod njih manifestiraju psihosomatske poteškoće, a prisutna je i negativna samoprocjena i osjećaj bezvrijednosti (Bauman 2013; Bilić 2014; Goldweber, Waasdorp, Bradshaw 2013), a učenici postižu slabiji školski uspjeh i skloniji su izostajanju s nastave ili apsentizmu (Beran, Li 2007) te pokazuju i lošije tjelesno samopoimanje i samopoštovanje u odnosu na učenike koji nisu doživjeli vršnjačko nasilje na internetu (Hrenar i sur. 2014).

Limit ovoga istraživanja je što nisu utvrđivane razlike u percepcijama između počinitelja i žrtvi vršnjačkog nasilja na internetu. No, s obzirom na visoku razinu percepcije na svim ispitivanim česticama vršnjačkog nasilja na internetu javlja se potreba za istraživanjima koja će dodatno uključiti i sociodemografske varijable, rizične i zaštitne čimbenike te situacijske, individualne i kontekstualne čimbenike (Bauman 2013; Bilić 2014; Strabić, Tokić Milaković 2016). Dodatno, malen uzorak uključenih škola i učenika ograničava mogućnost generalizacije dobivenih rezultata na sve javne srednje škole u Gradu Zagrebu. Uključivanje većeg broja škola omogućilo bi utvrđivanje potencijalnih razlika među školama s obzirom na urbanost područja u kojemu se nalaze, broj učenika u školama i razredima, opremljenost i infrastrukturu škole, tip programa koji provode te ostalih faktora koji bi potencijalno mogli utjecati na funkcioniranje škole. Budućim istraživanjima bilo bi poželjno ispitati i ulogu koju su učenici imali u nasilnom ponašanju, odnosno jesu li bili počinitelji, žrtve ili pro-

matrači vršnjačkog nasilja na internetu te utvrditi razlikuje li se prediktivna uloga školske klime u predviđanju vršnjačkog nasilja na internetu s obzirom na ulogu koji učenici imaju u počinjenom nasilju. S obzirom na to da školska klima predviđa uglavnom malen dio varijabiliteta različitih oblika vršnjačkog nasilja na internetu, potrebno je u budućim istraživanjima uključiti i dodatne individualne i kontekstualne čimbenike koji mogu djelovati na pojavu nasilja u virtualnom svijetu, a koji nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem.

Naposljetku istaknimo i praktične implikacije ovoga istraživanja. Škola uz obrazovnu i odgojnu ulogu, posebice u prevenciji svih oblika nasilja, pa tako i onog na internetu (Beale, Hall 2007). Uz realizaciju različitih školskih preventivnih i podržavajućih programa, poput radionica, pedagoškog savjetovanja, programa za nadarene i učenike s teškoćama u razvoju, programe volontiranja u zajednici, nenasilnog rješavanja sukoba ili razvijanja komunikacijskih kompetencija (Bauman 2013; Fingar, Jolls 2013; Flannery, Lieu, Powell, Vesterdal, Vazsonyi, Guo, Atha, Embry 2003; Mertoglu 2015; Sprague, Nishioka, Stieber 2004), za učinkovitu prevenciju potrebno je i sinergijsko djelovanje svih relevantnih čimbenika, od obitelji i škole, do susjedstva i šire zajednice te aktivnog provođenja slobodnog vremena (Beale, Hall 2007; Hess, Leal 2003). Preventivni školski programi trebali bi učenicima osigurati iskustva putem kojih percipiraju i uče konstruktivne i pozitivne međuljudske odnose, kao što su, primjerice, različiti sadržaji na kojima bi učenici imali priliku surađivati, zbližavati se i ostvarivati pozitivne socijalne interakcije. Dodatno, potrebno je uspostaviti jasna pravila ponašanja u školi i u razredima te nadgledati njihovo provođenje. Struktura doprinosi učeničkom osjećaju sigurnosti, kao i percepcija da će njihovi nastavnici i ostalo osoblje škole reagirati u slučaju vršnjačkog nasilja zbog čega je veća vjerojatnost da će učenici prijaviti takvo ponašanje i da će se njegove potencijalno negativne posljedice umanjiti ili izbjeći.

Škola, kao i svako drugo radno i životno okruženje, treba biti mjesto nulte tolerancije na sve oblike nasilja, a školski će programi biti učinkoviti tek ako sve institucije i pojedinci šalju istu pozitivnu poruku. Razvijanjem kvalitetnih, toplih i podržavajućih odnosa između učenika i nastavnika, ali i među samim učenicima, ohrabrivanjem učeničke autonomije u donošenju odluka i pravila te osiguravanjem strukturirane i sigurne okoline postavljanjem jasnih pravila, dijelom bi se mogla stvoriti okolina koja ne tolerira nasilje i koja ima spremne odgovore na njega.

6. ZAKLJUČAK

Rezultati ovoga istraživanja ukazuju na to da veliki udio učenika srednjih škola u Zagrebu ima iskustva s različitim oblicima vršnjačkog nasilja na internetu, posebice s kreiranjem internetskim stranica (blogova) koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka, kao i s provaljivanjem u tuđe profile na društvenim mrežama, s uvredljivom komunikacijom u tuđe ime na društvenim mrežama te sa zlonamjernim pisanjem ružnih komentara na fotografije i statuse koje objavi žrtva. U navedenim ponašanjima učenici sudjeluju u ulozi počinitelja, žrtve ili promatrača. Premda školska klima nema veliku važnost u predviđanju vršnjačkog nasilja na internetu, dobiveni rezultati upućuju na to da bi se razvijanjem kvalitetnih odnosa između učenika i nastavnika, ali i između samih učenika, moglo pridonijeti smanjenju pojave vršnjačkog nasilja na internetu ili barem ublažavanju štetnih posljedica te pojave. Bez obzira na to što vršnjačko nasilje na internetu nije usko vezano uz školu, nije zanemariva uloga škola i svih dionika školskog procesa u prevenciji svih oblika nasilja, u edukaciji o znakovima i posljedicama nasilnoga ponašanja za žrtvu, ali i za počinitelja te u ublažavanju posljedica izvršenoga nasilja i omogućavanju nesmetanog razvoja svakog učenika. Vrijednosti koje se usvoje u školi, ali i kod kuće, djeca prenose na druge aspekte života, pa tako i u virtualni svijet.

7. LITERATURA

1. Arntfield, Michael (2015), "Toward a cyber victimology: Cyberbullying, routine activities theory, and the anti-sociality of socialmedia", *Canadian Journal of Communication*, 40, 371-388.
2. Baranović, Branislava, Vlatka Domović, Marina Štirbić (2006), "O aspektima školske klime u osnovnim školama u Hrvatskoj", *Sociologija sela*, 44(174/4), 485-504.
3. Bauman, Sheri (2013), "Cyberbullying: What Does Research Tell Us?", *Theory Into Practice*, 52, 249-256.
4. Beale, Andrew V., Kimberly R. Hall (2007), "Cyberbullying: What School Administrators (and Parents) Can Do", *The Clearing House* 81(1), 8-12.
5. Benders, David S. (2012), *School climate and cyber-bullying*, dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2011818
6. Beran, Tanya, Qing Li (2007), "The relationship between cyberbullying and schoolbullying", *Journal of Student Wellbeing* 1(2), 15-33.
7. Bilić, Vesna (2014), "Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization", u: Mojca Orel, ur., *The new vision of future technologies*, Eduvision, Ljubljana, 71-84.
8. Birkett, Michelle, Dorothy L. Espelage, Brian Koenig (2009), "LGB and questioning students in schools: The moderating effects of homophobic bullying and school climate on negative outcomes", *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 989-1000.
9. Bonanno, Rina A., Shelley Hymel (2013), "Cyber Bullying and Internalizing Difficulties: Above and Beyond the Impact of Traditional Forms of Bullying", *Journal of Youth Adolescence*, 42, 685-697.
10. Bošnjak, Branko (1997), *Drugo lice škole: Istraživanje razredno-nastavnog ozračja*, Alinea, Zagreb
11. Brooks, Fiona, Kayleigh Chester, Ellen Klemmer, Josefine Magnusson (2017), *Cyberbullying: An analysis of data from the Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey for England*, *Public Health England*, dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/621070/Health_behaviour_in_school_age_children_cyberbullying.pdf
12. Cohen, Jonathan, Elizabeth M. McCabe, Nicholas M. Michelli, Terry Pickeral (2009), "School climate: Research, policy, practice, and teacher education", *Teachers College Record*, 11(1), 180-213.

13. Donegan, Richard (2012), "Bullying and cyberbullying: History, statistics, law, prevention and analysis", *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 3(1), 33-42.
14. Field, Andy (2009), *Discovering statistics using SPSS*, (third edition), SAGE Publications Ltd, London
15. Fingar, Kathryn R., Tessa Jolls (2013), "Evaluation of a school-based violence prevention media literacy curriculum", *Injury Prevention Research Center*, 20(3), 183-190.
16. Flannery, Daniel J., Albert K. Liao, Kenneth E. Powell, Wendy Vesterdal, Alexander T. Vazsonyi, Shenyang Guo, Henry Atha, Dennis Embry (2003), "Initial Behavior Outcomes for the Peace Builders Universal School-Based Violence Prevention Program", *Developmental Psychology*, 39(2), 292-308.
17. Goldstein, Sara E., Amy Young, Carol Boyd (2008), "Relational aggression at school: Associations with school safety and social climate", *Journal of Youth & Adolescence*, 37, 641-654.
18. Goldweber, Asha, Tracy Evian Waasdorp, Catherine Bradshaw (2013), "Examining the link between bullying behaviors and perceptions of safety and belonging among secondary school students", *Journal of school psychology*, 51(4), 469-485.
19. Gosarić, Sara (2018), *Povezanost školske klime i nasilnog ponašanja učenika na društvenim mrežama* (diplomski rad), Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
20. Gregory, Anne, Dewey Cornell, Xitao Fan, Peter Sheras, Tse-Hua Shih, Francis Lim Huang (2010), "Authoritative school discipline: High school practices associated with lower student bullying and victimization", *Journal of Educational Psychology*, 102, 483-496.
21. Hess, Frederick M., David L. Leal (2003), "Technocracies, Bureaucracies, or Responsive Politics? Urban School Systems and the Politics of School Violence Prevention", *Social Science Quarterly*, 84(3), 526-542.
22. Hinduja, Sameer, Justin W. Patchin (2012), "Cyberbullying: Neither an Epidemic nor a Rarity", *European Journal of Developmental Psychology*, 9(5), 539-543.
23. Hrenar, Dijana, Borna Bedić, Dubravka Mudrovčić, Martina Josić (2014), "Povezanost doživljavanja elektroničkog vršnjačkog nasilja i samopoimanja srednjoškolaca", u: Marijana Majdak, Lucija Vejmelka, Katarina Radat, Annamaria Vuga, ur., *Zbornik radova konferencije Nasilje na Internetu među i nad djecom i mladima*, Društvo za socijalnu podršku, Zagreb, 27-37.

24. Kowalski, Robin M., Suzan P. Limber (2008), "Electronic bullying among middle school students", *Journal of Adolescent Health*, 41, 22-30.
25. Menesini, Ersilia (2012), "Cyberbullying: The Right Value of the Phenomenon. Comments on the Paper "Cyberbullying: An Overrated Phenomenon?"", *European Journal of Developmental Psychology*, 9(5), 544-552.
26. Mertoglu, Munevver (2015), "The Role of School Management in the Prevention of School Violence", *Global Journal on Humanites & Social Sciences*, 2, 186-194.
27. Meyer-Adams, Nancy, Bradley T. Conner (2008), "School violence: Bullying behaviors and the psychosocial school environment in middle schools", *Children & Schools*, 30, 211-221.
28. Nikčević-Milković, Anela, Ana Jerković (2016), "Učestalost i oblici elektroničkog zlostavljanja učenika viših razreda osnovnoškolske dobi u tri različite školske sredine", *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 65(1), 75-94.
29. Olweus, Dan A. (2012), "Comments on Cyberbullying Article: A Rejoinder", *European Journal of Developmental Psychology*, 9(5), 559-568.
30. Peterson, Reece L., Russell Skiba (2000), "Creating school climates that prevent school violence", *The Clearing House*, 44(4), 122-129.
31. Petrie, Kevin (2014), "The relationship between school climate and student bullying", *TEACH Journal of Christian Education*, 8(1), 25-35.
32. Poliklinika za zaštitu djece i mladih (2013), *Istraživanje o iskustvima i ponašanjima djece na Internetu i na društvenoj mreži Facebook*, dostupno na: <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/istrazivanje-o-iskustvima-i-ponasanjima-djece-na-internetu-i-na-drustvenoj-mrezi-facebook-2/>
33. Popović-Čitić, Branislava (2009), "Vršnjačko nasilje u sajber prostoru", *Temida*, 12(3), 43-62.
34. Prpić, Marko (2018), *Nasilno ponašanje učenika prema nastavnicima u relaciji sa školskom klimom* (diplomski rad), Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
35. Sprague, Jeffrey R., Vicki M. Nishioka, Steve Stieber (2005), *Skills for success: A multi-level school violence prevention intervention, Persistently Safe Schools: The National Conference of the Hamilton Fish Institute on School and Community Violence*, dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/237119062_SKILLS_FOR_SUCCESS_A_MULTILEVEL_SCHOOL_VIOLENCE_PREVENTION_INTERVENTION

36. Strabić, Nives, Ana Tokić Milaković (2016), "Elektroničko nasilje među djecom i njegova usporedba s klasičnim oblicima vršnjačkog nasilja", *Kriminologija i socijalna integracija*, 24(2), 166-183.
37. UNICEF (2011), *Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima*, UNICEF, Zagreb
38. Vejmelka, Lucija, Nives Strabić, Marija Jazvo (2017), "Online aktivnosti i rizična ponašanja adolescenata u virtualnom okruženju", *Društvena istraživanja*, 26(1), 59-78.
39. Velki, Tena, Gordana Kuterovac Jagodić, Ana Antunović (2014), "Razvoj i validacija hrvatskog upitnika školske klime za učenike", *Suvremena psihologija*, 17(2), 151-165.
40. Vlah, Nataša, Sandra Perger (2014), "Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole", *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 22(1), 1-25.
41. Way, Niobe, Reddy Ranjini, Jean Rhodes (2007), "Student's perceptions of school climate during the middle school years: Associations with trajectories of psychological and behavioral adjustment", *American Journal of Community Psychology* 40, 194-213.
42. Willard, Nancy (2007), *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*, Research Press, Champaign, Illinois

SCHOOL CLIMATE AS A PREDICTOR OF PEER VIOLENCE ON INTERNET

Summary:

School climate, as a relatively permanent quality of the school environment, is an important predictor of many educational phenomena, and the purpose of the conducted research was to examine whether the occurrence of peer violence on internet can be predicted by school climate, whereby peer violence on internet is defined as an intentional harm inflicted on the victim caused by the use of computers, cell phones, and other electronic devices, with a tendency to recur. The study involved 451 students from gymnasiums and vocational high schools in Zagreb, and the research was conducted on the adapted scale of the school climate by Niobe Way and specially created questionnaire with twelve items or various forms of peer violence on internet. After descriptive analyses of the results obtained on the school climate scale, logistic regression analysis was conducted to explore whether the items measuring school climate, and to what extent, can predict various forms of peer violence on internet. After that, the significance of the b coefficient was tested by the Wald statistic, and the percentage of variance explained (pseudo R²) by the Nagelkerke test. The conducted regression analysis showed that the school climate generally predicted a small part of the variability of different forms of peer violence on internet, from which it can be concluded that the etiological factors of peer violence on internet are not school-related. This does not deprive schools of their nurturing role, that is, the role in the prevention of such forms of violence, since their place of occurrence is potentially everywhere. Therefore, prevention requires the synergy of all relevant factors, from family and school to leisure, neighbourhood, and wider community.

Key words: school climate; cyberbullying; students; high schools

Adresa autora

Author's address

Jelena Pavičić Vukičević,
Sveučilište u Zagrebu,
Kineziološki fakultet
jpvukicevic@gmail.com

Dorotea Sudar, Hrvatski zavod za zapošljavanje
dorea.sud@gmail.com

Irena Cajner Mraović, Sveučilište u Zagrebu
icajner@gmail.com